

Національна академія педагогічних наук України
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна

Методичні вказівки

для підготовки до семінарських і практичних занять з дисципліни
**«МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСВІТНІХ ЯВИЩ
І ПРОЦЕСІВ»**

для здобувачів ступеня доктора філософії на третьому (освітньо-науковому) рівні
вищої освіти у галузі 05 «Соціальні та поведінкові науки»
за спеціальністю 053 «Психологія»

Семінарське заняття 1

Тема: «Нова особистісно-орієнтована освітня філософія як провідний методологічний регулятив наукового пошуку»

Питання для обговорення:

1. Особистісно-розвивальні потенціали фундаментальної праці І.Д. Беха «Виховання особистості».

2. Особистісно орієнтована філософія освіти І.А. Зязюна.

3. Особистісно зорієнтований підхід у працях В.В. Рибалки; О.М. Пехоти.

4. Структура професійної свідомості і самосвідомості дослідника в особистісно-орієнтованій освітній філософії.

5. Умови повороту свідомості суб'єкта наукового пошуку на самосвідомість, тобто на своє «Я».

6. Психологічний механізм наукового пошуку та потреба дослідника в оперті на нього.

7. Складники закономірностей освітнього процесу в його особистісно орієнтованій парадигмі (закони і принципи особистісно орієнтованої освіти за І.Д. Бехом).

8. Особливості проектування завдань-самозобов'язань і програми їх реалізації у сфері здійснення наукового пошуку по особистісно зорієнтованій траєкторії.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості: підручник / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2008. – 848 с.

2. Глузман А.В. Личностно-ориентированная подготовка студентов университета и профессиональной деятельности: теория и практика: [монография] / А.В. Глузман. – К.: НАПН України: Ялта, 2012. – 272 с.

3. Зязюн І.А. Філософські проблеми гуманізації освіти / І.А. Зязюн // Педагогіка толерантності. – 2000. – № 3. – С. 58-61.

4. Ничкало Н.Г. Праця й професійний розвиток особистості: міждисциплінарний аспект / Н.Г. Ничкало // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: Матер. V Міжнар. наук.-практ. конф., 22-24 жовтня 2009 р. – Хмельницький, 2009. – С. 31-36.

5. Пехота О.М., Старєва А.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: Монографія. – Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2006. – 272 с.

6. Платонов К.К. Структура и развитие личности / К.К. Платонов. – М.: Наука, 1986. – 256 с.

7. Рибалка В.В. Наукові визначення особистості та персонологічне мислення психолога і педагога / В.В. Рибалка // Психологія і особистість. – 2013. – № 1(3). – С. 131-167.

8. Рибалка В.В. Аксиологічні основи психологічної культури особистості: навч.-метод. посіб. / В.В. Рибалка; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України, Ін-т обдарованої дитини. – Чернівці: Технодрук, 2009. – 228 с.

9. Чобітько М.Г. Теоретико-методологічні засади особистісно-орієнтованої підготовки майбутніх учителів: дис. ... д-р. пед. наук: 13.00.04 / Чобітько Микола Григорович; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – К., 2007. – 608 с.

Семінарське заняття 2

Тема: «Оволодіння дослідником цілісним підходом до аналізу предмета наукового пошуку як умова ефективності цього процесу».

Питання для обговорення.

1. Цілісність як сутнісна характеристика об'єктивного світу і предмет психолого-педагогічних досліджень.

2. Провідні принципи і цільові орієнтири Концепції цілісності та її реалізація в професійній підготовці майбутніх учителів (розроблена В.А. Семиченко).

3. Особливості взаємоз'язку цілісного і системного підходів до

аналізу педагогічних явищ і процесів.

4. Ознаки цілісності педагогічної системи.
5. Розгляд предмета наукового пошуку на методологічному, теоретичному і процесуальному рівнях нормативного аналізу як умова цілісності дослідження.
6. Цілісність структурних одиниць поняттєво-категоріального апарату наукового пошуку.

Література

1. Загвязинський В.И. Методология и методы психолого-педагогического исследования: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.И. Загвязинский, Р. Астахов. – М.: Академия, 2007. – 208 с.
2. Ильин В.С. Формирование личности школьника (целостный процесс) / В.С. Ильин. – М.: Педагогика, 1984. – 144 с.
3. Краевский В.В. Методология педагогики: новый этап: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / В.В. Краевский, Е.В. Бережнова. – М.: Академия, 2006. – 400 с.
4. Семиченко В.А. Концепция целостности и ее реализация в профессиональной подготовке будущих учителей (психолого-педагогический аспект): дис.: д-ра психол. наук / В.А. Семиченко. – К.? 1992. – 432 с.
5. Лозова В.І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І. Лозова. – Х.: ОВС, 2000. – 164 с.

Семінарське заняття 3

Тема: «Організація різних видів діяльності в суб'єкт-суб'єктній парадигмі наукового пошуку як стрижнева вимога діяльнісного підходу до нього».

Питання для обговорення.

1. Трактовка діяльності психологами (О. Леонтьєвим,

С. Рубінштейном, В. Давидовим та ін.) як основи, засобу і вирішальної умови розвитку особистості.

2. Психологічна структура діяльності (за О. Леонтьєвим) та її проєкція на діяльність дослідника.

3. Погляди науковців на функціональний склад педагогічної діяльності (Н. Кузьміної, О. Щербакова, В. Сластьоніна, І. Зимньої та ін.).

4. Цілісність структурних компонентів наукової діяльності: цілей і завдань, мотивів, змісту, засобів, об'єктивних відношень, результатів та їх корекції.

5. Структурні компоненти педагогічної діяльності у її гуманістичній парадигмі: мотиваційно-орієнтований, змістовий, технологіко-виконавчий та результативно-корегувальний.

Література

1. Зимняя И.А. Педагогическая психология / И.А. Зимняя. – Ростов на Дону: Феникс, 1997. – 480 с.
2. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина. – Л.: Педагогика, 1970. – 114 с.
3. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность / А.Н. Леонтьев // Избр. психол. произв.: В 2-х т. – Т. 2. – М.: Педагогика, 1983. – С. 94-231.
4. Сластенин В.А. Целостный педагогический процесс как объект профессиональной деятельности учителя: учебное пособие / В.А. Сластенин, А.И. Мищенко. – М.: Прометей, 1997. – 200 с.

Практична робота № 1

Тема: «Вступ (Загальна характеристика дослідження освітніх явищ і процесів: сучасні методологічні принципи наукового пошуку, його поняттєво-категоріальний каркас та ін.)

Завдання 1. Визначити об'єкт, предмет, мету, концепцію, гіпотезу

(якщо тема не з історії педагогіки) і завдання власного наукового пошуку.

Завдання 2. Обрати оптимальну сукупність сучасних принципів власного дослідження та побудувати його логіку (вона повинна відбиватися у змісті дисертаційної роботи).

Завдання 3. Визначити цілісну сукупність теоретичних й емпіричних методів свого наукового пошуку, адекватну специфіці обраної проблеми.

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань.

Основою визначення об'єкта конкретного дослідження є його область. Важливо пам'ятати, що об'єкт є об'єктивною категорією, а предмет – суб'єктивною (він є моделлю об'єкта).

За В. Краєвським, предмет не є відрізаною від об'єкта частиною, а виступає у ролі способу чи аспекту його розгляду у певних межах.

Щоб правильно сформулювати проблему наукового пошуку, слід її вибудувати за результатами аналізу проблемної ситуації у науці і практиці. Важливо не ототожнювати наукову проблему і практичне завдання, яке стоїть перед школами – загальноосвітньою, вищою, професійно-технічною та ін., а також наукову проблему і метод. Ефективним прийомом формування мети є гіпотетичне уявлення логіки розгортання власних наукових дій та її результату.

Провідними методичними вимогами до формування гіпотези є такі:

1. У гіпотезі повинні бути віддзеркалені стійкі і необхідні зв'язки, які відносяться до дослідження явищ.
2. Принципово гіпотеза повинна перевірятися.
3. Нестандартність чи неочевидність (гіпотеза – це висловлювання, хибність або стійкість якого не є встановленими).

Система методів дослідження повинна бути адекватною специфіці обраної проблеми і поставленим завданням.

Практична робота № 2

Тема: «Теорія і психологія здійснення наукового пошуку на основі

культурологічного підходу до розгляду освітніх явищ і процесів»

Завдання 1. Окреслити поняттєво-термінологічне поле культурологічного підходу до аналізу педагогічної дійсності: при цьому письмово визначити поняття: «педагогічна культурологія», «культурологічна підготовка вчителя», «культурологічний розвиток особистості», «педагогічна культура особистості», «діалог культур у системі освіти».

Завдання 2. На основі аналізу змісту авторефератів дисертацій визначити 3-4 з них, які відповідають вимогам демонстрації культури і наукового пошуку. Свої висновки обґрунтувати письмово.

Завдання 3. Спрогнозуйте можливі варіанти ефективного використання культурологічного підходу в цілях власного дослідження (зафіксуйте їх на папері).

Методичні рекомендації до виконання практичних завдань.

Розробляючи каркас відповідного поняттєво-термінологічного апарату, слід мати на увазі, що: 1) в контексті освітньої проблематики категорія «культура» має два значення: а) все, що є в людині як людині, віддзеркалюється у вигляді культури, а сама людина є творцем культури та її головним утворенням; б) про культуру в системі освіти можна вести мову, коли особистість готова до професійної творчості.

Визначаючи рівні змісту авторефератів дисертацій, робіть висновки на основі вже отриманих знань про педагогічну методологію та культурологічний підхід в освіті.